

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

8692

Dalarna

Boda sn.

Nord, E. H. 1935.

Över på U.L.M.A.'s fägel. N 82. Matordning o. bords seder.

23 bl. 4:

L. L.

Ex. L. B.

8692

Svar på Landsmålsarkivets frågelista M 82.

Dalarne.
Boda.
E. H. Nord.
Ink. 28/735.

I. Matordning och bordsseder.

I. Matordning.

1. Beteckningar för måltid: mål. Jä ska då följ bjud då på
e mål mat, nå du å då komi hit en endöste gång / Jag skall då väl
bjuda dig på ett mål mat, då du då har kommit hit en endaste gång!/
O e klen tä bida målnilla, o vill å sä e tugga milla målon / hon
är klen att bida målmellan, hon vill ha sig en tugga mellan målen /
Jä härrkör innt bida tä måls, jä e tvungen ta mä e tugga / jag står
ej ut med att bida till måls, jag är tvungen taga mig en tugga! /

2. Beteckningar för olika måltider, som avse måltidens kvalitet
eller kvantitet. Skrabbmål / skrabbmål /, dålig måltid / Vi finom
innt ana än e skrabbmål, fast vi an stått i å arbeta sonö / vi
fick ej annat än ett skrabbmål, fatän vi stått i och arbetat så
där=så mycket! / O bjöd på e riktigt kalasmål! / hon bjöd på ett rik-
tigt kalasmål /, riklig och god måltid. Vi finom vās e härrskaps-

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935
DAL. BODA
Frgl. M 82

mål /Vi fick oss ett herrskapsmål!/
 Å va e riktigt busmål o bjöd på /Det var ett riktigt busmål, god och mättande måltid, hon bjöd på!/
 Jä fek mä e riktigt skråvmål / jag fick mig ett riktigt skråvmål/, god och mättande måltid. Nu a-vint mer mat kvar än tä e liti fatimansmål / nu har vi ej mera mat kvar än till ett litet fattigmansmål!/
 3. Beteckningar för tid för måltid, dags att äta. Å e snart matdaks! /det är snart matdags!/
 4. Beteckning för tid mellan två mål: målmilla / målmellan/.
 Häda ent mer än vi järom målmilla / det där är ej mer än vi göra det
 mellan, säger man om ett arbete, som man tror kan utföras på tiden mellan tvenne måltider. Jä e tvungen jätå lit8 målmilla om jä ska stå ut m8 tä ji pappa / jag är tvungen äta litet målmellan, om jag skall stå ut med att giva di!/
 5. Beteckningar för litet mellannål, avsett att stilla den värsta hungern. Tugga /tugga/. Tag-i d8 e liti tugga, så i bidi tä midas! /Tagen er en liten tugga, så i biden till middagsmålet/ Sät-i d8

mellan
 prog.

båta boli å tuggi lit8 / Sätten edery vid bordet och tuggen litet/
 kan husmodern bjuda. Jä tugg8r lit8 vänn dag milla målon / jag
 äter litet varje dag mellan målen/. Jä stopp8r e tuggu tik fikka,
efall jä skull bi bårt8 län8 / jag stoppar en tugga, en smörgås
 eller annan mat, i fickan, ifall jag skulle bli borta länge!/
Tugg lit8 tårrt tässt jä a koka gröt'n / tugga litet torrt
 tills jag har kokat gröten!/
 6. De allra fattigaste hade inga regelbundna måltider, de
 levde hand i mun, kan man säga, åtminstone de, som nödgades gå om-
 kring och tigga.
 7. De måltider, som enligt de äldstas minne voro gängse i
 bygden under vintertiden, då intet brådskande arbete förelåg voro:
fruk8sst / frukost/, i regel strömning och potatis, som åts kl.
 8 á 9 på morgonen, midag / middag/, som åts mellan kl. 12 och 1
 bestående av gröt av blandat korn- och ärtmjöl samt smörgås, tunn-
 bröd, smör och ost. Afta^val /aftonvard=ett mellanmål/ kl. 4, be-
 stående av smörgås / smörgås/ och kvällsmål /kvällsmål/ kl.

tugga
v.

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA

Frgl. M 82

7 eller däromkring, bestående av kornmjölsvälling och smörgås. Naturligtvis varierade rätterna något. Fläsk användes ju stundom till frukosten och potatisen och av flottet kokades doppa /doppa/, flott, vatten eller mjölk och kornmjöl. I denna doppa, som också kunde kallas pannvälning /pannvälling/ doppades potatisen direkt i pannan. Även korngryn, kokade, stektes i flött och kallades hakk.

Av denna rätt tog man med kniven direkt ur pannan och åt till bröd.

Frukosten kunde också bestå av i flott uppvärmd gröt sedan gårdagen och denna rätt kallades grötvarma /grötvarma/ och ^{som} äts med sked direkt ur pannan. Härigenom fick man ju med litet flott eller spad.

Flottet blandades nämligen med vatten och saltades innan gröten skars sönder i småbitar och fick koka upp i spadet. En delikatess ansågs smärdoppa /smärdoppa/, numera smärbrunn, /smörbrunn/ vara.

Man gjorde med skeden en grop i gröten i grytan och lade i denna en smörklick. Sedan doppade man gröt i denna "brunn" och åt med god smak. I ordeftliga bondgårdar hade man alltid bestämda tider för de olika måltiderna.

gröt-
varme

De mera sparsamma åto endast en rätt vid varje måltid. Skann
jät sill å pärrur äll gröt äll välin, skan jät hä å innt nå ana!
 / skall man äta sill och potatis eller gröt eller välling, skall
 man äta det och intet annat/, sade en gubbe så sent som i min tid.
 För honom voro flera rätter en styggelse.

8. Under sommaren och bärgningstiderna skulle man hava litet
 bättre mat än under mindre ansträngande arbete. Torkat eller stekt
 kött skulle man de ha till smörgåsen. Under slåttern åt man före arbetet
 kaffets införande en söll /soll/, tunnbröd brutet i mjölk, som
 fick blötna /blötna/=det torra brödet sög i sig mjölk och blev
 mjukt, före förtärandet. Frukosten kunde nu ätas redan kl. 7 på
 morgonen och bestod av sill och potatis. Fanns någon överbliven
välling från gårdagen äts denna uppvärmd som efterrätt. Gröten, som
 skulle ätas på middagen, kl. 12 kokades redan på morgonen och häll-
 des i en stor träskål. Ovanpå gröten lades en bit tuhnbröd och det
hela insveptes i en schal eller dyligt för att gröten ej skulle
helt kallna till middagen. Gröten kokades så tjock som möjligt,

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935
 DAL. BODA
 Frgl. M 82

och till middagen var den så hård, att träskedarna knappast mäkta-
 de på den. A fårslår ingen gröt om int jä kokörn på morgån! / det
 förslår ingen gröt om jag ej kokar den på morgonen/, brukade mat-
 mororna säga under sommartiden. Gröten blev naturligtvis mera nätt-
 sam, då den blev nästan stenhård efter att fått stått en halv dag
 efter kokningen. Kl. 4 skulle man ha aftonvard även under slåttern,
smörgås med ost och torkat eller stekt kött. De äldre föredrogo
 dock mestadels en söll /soll/ som va lättjätin å snar tä få ti sä
 / som var lättäten och snar att få i sig/. Kvällen var väl-
 ling med smörgås efter och åts kl. 7 på kvällen. Kokt kött eller
fläsk samt söd / sud/ åts i regel endast på söndagen.

9. Beteckningar för kosthåll. Fastör a stått får kössthålli
ma mor a väri sjuk! / faster har stått för kosthållet medan mor
 har varit sjuk. / O a ti pasonar tä mastilla / hon har tio personer
 at matstilla^a i maten. / Vi finom int ana än vänndaskösst fast ä
va söndajön / vi fick ej annan än vardagsmat fast det var söndag/
Söndasmat / söndagsmat/. Extra god sådan kallades harrskapsmat

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
Frågl. M 82

/herrska^smat/. Då såser till köttmat ~~xxx~~ började användas hette
 det ofta: er-8 herrska^smat! / är det herrska^smat/. Förr användes
 nämligen ej annan sås till köttmat än spadet som köttet kokat i.
Doppa /doppa/ eller pannvälling /pannvälling/, fläskflott, vatten
 eller mjölk med ikokat mjöl var ju en sås, men man doppade endast
 potatisen i denna.

Så vitt möjligt ville man under äldsta kända tid ha ett mål kött
 varje sön- och helgdag. Eller fläsk. Middagen blev då mer än van-
 ligt huvudmålet, frukosten lade man ej så stor vikt vid. Minst tre
 timmar skulle köttet eller fläsket koka. När det kokat upp och ett
 lager av flott bildats på det kokande vattnet bröt man tunnbröd i
 en skål och öste härpå med slevan ur grytan, spad. Denna rätt var
 mycket uppskattad och kallades mölja /mölja/ samt äts med träsked
 eller kviv. I senare fallet dracks det överblivna spadet ur direkt
 ur skålen, när brödet ätits upp. I övrigt kokades vanliga rättviks-
 grårter i spadet, i vilket även irördes litet kornmjöl. Detta
 blev ärtsud /ärtsud/, även detta en uppskattad rätt. Till köttet

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
 Frgl. M 82

eller fläsket åts potatis, i spadet kokta kålrötter samt bröd och smör, där man hade god råd. På kvällen åts också ofta samma mat ifall något blev över. Man brukade koka så mycket ärtsud att det blev över också till någon dag efter söndagen och åts då som efterrätt.

10. Sugö1 / sovel/, vilket är namet på kött- och fläskmat, smör och ost samt messmör. Det sovel som fås från fäbodarna kallas budsugö1 / bodsovel/. Ordet sugö1bitta / sovelbytta/, bytta i vilken smör, messmör eller ost förvaras eller transporteras, användes, men vanligast är att säga: smärbitta / smörbytta/ misusmåsbitta /messmörsbytta/ och usstbitta / ostbytta/.

Vi am nätt om sugö1 / vi har nätt om sovel=ont om sovel/ heder det. Vi fånom nätta ma sugli tässt vi fånom hem budsugö1 / vi ^{vara sparsamma} få ~~nätta~~ med sovellet tills vi får hem fäbodsafflet! / ^{qu} ann e sugö1-nätt å bra tä avå ti matäm / ~~han är sovelnätt, sparsam om sovellet, och bra att ha i maten~~, kan det heta om t. ex. en dräng, som använder sovel sparsamt.

svakv /

nätta
sovel-
nätta.

Suglu /sovligt/, ordet är levande i målet. Ä va en suglu usst
 / det var en sovlig ost/, säges om isynnerhet gammal mustig ost,
 som man kan äta mycket bröd till. Småfästjötö e suglugör än äna
tjöt / småfäsköttet, köttet av får och getter, är sovigare än
 annat kött/ tjötö i suglut / köttet är sovligt/.

Sugla / sovla/. Ordet är vanligt. Om en husmoder, som är bra
 att hushålla, sparsam, heter det: Nog kan dida sugla / nog kan den
 där hushålla!/. Om en god lekunu, vallhjon i fåboden, som sköter
 kreaturen bra, varför kreatursägarna få mycket produkter, heter
 det: Dida lekunu e bra tä sugla,ho! /Den där vallkullan är bra att
 sovla, hon!/
 UJMA 8692. E. H. Nord. 1935
 DAL. BODA
 Frgl. M 82

Jag minns från min barndom en bekant kvinna, som talade om sin
 man i allt annat än berömande ordalag. Bland annat sade hon: än
e så svår på suglö, så än kan int svälga e tugga uta-får tä smörj-o
ma små / han är så svår på sovlet, så han kan ej svälja en tugga
 utan att smörja den med smör! / Däm ädd int någ sugöl utan fin sit
å möl brö / de hade intet sovel utan fingo sitte och möla bröd/

=äta enbart bröd.

11. Att äta grundligt av enklare rätt, t.ex gröt, för att följande rätt skall förslå bättre heter att läg und8r /lägga under/ eller ströj und8r / ströja under/. Ströj-i und8r bra ma gröt nu, så strik 8nnt så mitji sug8l å brö!

Strö under

/Ströjen under bra med gröt nu, så går det ej åt så mycket sovel och bröd!/
 ULMA 8692. E. H. Nord. 1935
 DAL. BODA
 Frgl. M 82

12. Masäck /matsäck/. Ordet har flitig användning i målet och användes till och med om havande kvinnor. O a fått masäck framma, dida! / hon har fått matsäck framtill, den där. Och om "andra parten" heter det: an a läkt in masäck framma ti tjäri8n! / han har lagt in matsäck framtill i hustrun! / Matsäck kan betyda mat för ett mål, en dag eller längre tid och avser såväl den i påse, väska, epler säck ilagda maten som föremålen som maten lägges i. Vallhjo- nen hade alltid matsäck fast det gällde endast middagen. Nå mågin a di så an 8, sa Stadig, åt upp masättj8n på närgån8n! / när nagen har det så har han det, sade Stadig, åt upp matsäcken på morgonen! /

är ett gängse uttryck. Stadig vallade nämligen getter åt andra, vilka lade i matsäck åt honom men vilket matsäck, som var avsedd för hela dagen Stadig åt upp så fort han med getterna lämnat bygden.

Vid malm- och forkörningar, på handelsfärder, kolningar och en del andra skogsarbeten skulle man ha matsäck med sig, så ock under vallning. Ävenledes då man gick till andra orter för att söka arbete. Jä ska rösst ut karar, däm sku a masäkk får hel viku! / jag skall rusta ut karlarna, de skall ha matsäck för hela veckan! /

O a fått firti vikurs masäkk! / hon har fått fyratio veckors matsäck/, säges om havande kvinna.

Jä ska rösst ut karom ma masäkk / jag skall rusta ut karlar- *rusta ut*
na med matsäck! / eller förkortat: Jä ska rösst ut karan / jag skall rusta ut karlarna/, vilket innfattar såväl kläder som mat och i övrigt vad som kräves.

13. Nu ska du lägga ti mä bra masäkkmat, mjukbrö, bullö, e fårtjötllår å smår å usst! / nu skall du lägga i åt mig bra matsäcksmat, mjukt bröd, bulle, ett fårköttlår och smör och ost! /

de då över högra axeln. Ryggsäckarna av ~~kädda~~ kalvskinn har använts i stor utsträckning intill vår tid, vid inköp av varor i affärerna, vid spritinköp o.s.v. Det finnes en 86-årig ännu levande gubbe i Lenåsen, som många aldrig sett utan bölsäck / bördsäck /, varav man förstår att den varit mycket vanlig.

Brännvinsflaska av trä har ej använts men laggad kagge, som kallades brämminskaddjon /brännvinskaggen/. Dessa voro av olika storlekar, en- och tvåkannorskaggar voro vanligast. Vid färder instuvades dessa på lämplig plats i lasset så att de voro lättåtkomliga. De mindre kaggarna kunde dock få plats i matspannen.

brännvins
kagg
(m. häme.)

15. Beträffning för helt liten matsäck, avsedd att bära i fickan:

tugga /~~tugga~~/. Stopp dä e tugga ti fikka, efall du bi borta länge!
/stoppa ~~en~~ en tugga i fickan/ ifall du blir borta länge! / Stopp
e tugga ti fikka om innt du härrör bida tä kvälls! / stoppa en
tugga i fickan, om inte du orkar bida till kvällen! /

tugga
f. bet. 3

16. Ät tillfällig gäst eller åt barn gavs ofta en smakbit av mat. Vanligt var isynnerhet vid helger att man lade en smör-

klick, litet messmör och en ostbit på en kvarts tjockbulle och gav åt gästen. Om främmande kom in under ystning skulle ett stycke eller en boll nylöpt ost, hopkramat i den löst slutna handen givas direkt till gästen. Något särnamn hade dock ej en dylik "smakbit", ~~smakbit~~ Småkåbit.

17. Beteckning för särskilt god matbit, hemfört av den, som varit på resa: marknagått / marknadsgott/, stassgått / stadsgott/.

*god a.
bet. 5*

II. Bordsseder.

18. Bordsbön, bolsbön, Jä glömd å läs bolsböna! / jag glömde bort att läsa bordsbönen. Denna lästes tyst av varje familjemedlem. Med de allra minsta, som ännu ej lärt sig läste dock husfadern eller -modern högt. Något knäfall vid läsandet av bordsbönen minns man inte.

19. Ända fram emot detta sekel förekom det att man satte grötgrytan på stabben och att familjemedlemmarna togo plats runt om och åto direkt ur grytan, var och en med sin mjölkskål och träsked

i händerna. Sdermera blev det dock vanligt att gröten östes upp i en stor träskål, som sattes på mordet och ur vilken gröten åts direkt, vilken sed ännu förekommer i en del gårdar. Samma är ävenledes förhållandet med stekpannan, innehållande doppa /doppa/ eller pärubitar / potatisbitar/, skalad och sönderskuren potatis, kokt i flott och mjölk eller vatten. Samma är också förhållandet ännu flerstädes med palt, stekt i flott och hakk, kokta och stekta korn-gryn.

Husfadern hade alltid sin bestämda plats vid någon av bordsän-darna. Endast i enstaka gårdar placerade sig de övriga familjemed-lemmarna i viss ordning. Även kvinnorna deltog i måltiderna förutom husmodern, som högst sällan satte sig till bords med de övriga. Från min barndom minns jag knappast en enda gång, som mor satt vid bordet samtidigt med familjen i övrigt. Hon kunde stående vid bor-det skala sig någon potatis och i övrigt taga sig någon "tugga".

Det fanns karlar, som hade hatten på under måltid. En karl utan hatt, utom i kyrkan, var förr en sällsynt företeelse. Den

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
Frgl. M 82

satt alltid på även vid arbete inomhus. Varken skräddare eller skomakare togo av sig huvudbonaden under arbete, hur varmt det än var. Den hörde liksom till kläderna och skulle tagas av och sättas på samtidigt med den. Vid måltid tog man dock i regel av sig huvudbonaden, varom inte tog man av den under bordsbönerna.

20. Vid den längst in i stugan belägna "tvärändan" på bordet hade husfadern i regel sin plats. Alla fingo vara med vid bordet oavsett ålder och kön. Mycket gamla personer kunde dock få äta för sig själva i någon vrå eller vid stabben, där grytan skrapades o.s.v.

21. Varje hushållsmedlem hade sin särskilda träsked | Stegån
~~/skedgång/~~ var det när varje deltagare i måltiden i tur och ordning tog en sked gröt ur grytan eller grötskålen | Var någon härvid för snar eller för sen vid "krets gången", kunde det heta: tapp innt
bårnt stegånön, innt! | /tappa inte bort skedgången, inte!/
Pärus
skålä, grötskålä, grötkappön, vällingskappön /Potatisskålen, grötskålen, grötkoppen, vällingskappen/ voro namn på skålar och koppar.

skedgång

Varje medlem av familjen hade sin särskilda träsked. Efter användandet av dess, slickades de omsorgsfullt och bortsattes i ett stjjeträ / skedträ /, som hade sin plats på väggen vid sidan av bordet eller å väggen mellan bordet och skåpet. Skålarna fick husmodern samla upp och ställa in i skåpet. Dessförinnan slickades dock även dessa omsorgsfullt, och de behövde aldrig diskas på annat sätt.

Detta förekom så sent som på 1880-talet /Erik Berg i Ingels tillämpar ännu metoden, fast "servisen" nu ändrat form och är av annat material! / Kyrkoherde Boëthius tjänstgjorde i Boda 1875-1890. Denne hade en son, Edvard, numera kyrkoherde och kontraktsprost i Norbergs församling. Denna, sonen, var vid ett tillfälle i en granngård, Järkans /Erikhans/ under det de åto och diskade matkärnen medelst "slickning". När han kom hen, sade han: Järkans Hans diskar med tungan, han! Husmodern behövde alltså ej diska matkärnen och såväl gröt- som vällingsgrytan skrapades så ren, att diskning er behövde ifrågakomma.

Skedträ

(= Sked-
krammel)

I de äldstas nu levandes minne användes aldrig någonsin bords-

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA

Frgl. M 82

kniv, gaffel eller tallrik i vardagslag.

22. Köttet framsattes i en stor skål på bordet. I de flesta fall var det husfadern som delade ut var sin bit åt familjemedlemmarna, detta med händerna. Köttet lades på ett stycke torrt tunnbröd innan tallrikarna, trä, tenn och senare porslinstallrikar blev vanliga. Man höll i kött- eller fläskbitar med vänstra handet och bet någon bit därav unnan för unnan under ätningen. Hade man mjukt bröd, tunnbröd, beströk man detta med smör och messmör och rullade sedan ihop det till en tutul / tuttul/.

23. Ett rikt dukat matbord kallades kalasbol / kalasbord/, om ett alltför tomt bord med få maträtter eller endast kvarlevor därav, sedes: Ä sir ut som Tunforsn skull a gått fram järn! / det ser ut som Tunaforsen skulle ha gått fram här/, ett uttryck som f.ö. ofta användes där något skövlats eller där det är kalt och tomt.

24. Fordomdags hade man en fördjupning i träbordet vid husfaderns plats för ~~skåpet~~ saltet.

25. Att söka ut de bästa bitarna ansågs för att vara dåligt bordskick. Husfadern däremot ägde rätt till det bästa som fanns på bordet. Då man stekte fläsk t.ex., stekte man en bit åt varje familjemedlem. Husfadern skulle då taga sin bit först, den största. De andra bitarna gjorde husmodern i görligaste mån lika stora, men husfaderns skulle vara större än de andra. De vuxna fingo själva förse sig med sovel men åt barnen delades detta ut. ~~Den~~ glup matn / ^{i sig} glup maten ansågs ej heller belevat. Däremot synes det varit vanligt att maten kom i beröring med fingrarna utan att detta ansågs vara dåligt bordsskick. Att äta smör till annat sovel ansågs förkastligt. Jag minns från min barndom hurusom en vallpiga från Öre tog en extra sked mjölk vid grötätning. Vanligt var ju att ta ungefärligen halva skeden med gröt ur grytan eller grötfaten och sedan fylla den med mjölk från mjölkkoppen och samtidigt inmundiga såväl gröt som mjölk. Men omnämnda vallpiga tog en sked extra mjölk mellan varje vanlig grötsked med mjölk. Detta påtalades ofta sedan vid samtal mellan äldre. Hon ansågs vara össklin / ödsla med mjöl-

glupa
v.

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
Frgl. M 82

ken/. Prata fick man också göra under ätandet utan att detta stötte någon.

Att rapa efter eller t.o.m. under måltid ansågs ingalunda opassande. Detta ansågs i stället hedrande för husmodern. en ska råpa tre gånger inna en e riktigt mätt / man skall rapa tre gånger innan man är riktigt mätt, var och är ännu ett vanligt uttryck på sina håll. Nå jä e halvsmätt, råpar jä en gång, nå jä e nära på mätt, två, å nå jä e stupsmätt råpar jä tre gånger! / när jag är halvsmätt, rapar jag en gång, när jag är nära nog mätt två gånger, och när jag är stupsmätt rapar jag tre gånger/, brukade en gubbe säga

rapa v.

26. Betckningar för att vila efter dagens huvudmåltid: vila midag / vila middag/ eller sov midag / sova middag/.

(född 1855.)

Nordin i Ovanmyra berättar om en gubbe i Kärfsåsen som var mer än lovligt girig. Han hette Hans Olsson och ingen visste knappast när han sov. Under skördetiden vilade han aldrig i sin säng. Han lade sig efter slutat dagsverke i stallet för att få litet vila. Vid sin sida hade han då placerat ett säte, på vilket han lade hög-

ra armen, vilken alltså kom att ligga utom kanten av sätet. Och denna hand hade han knuten om en lagom stor sten. Så länge han nu slumrade helt lätt, kunde han behålla greppet om stenen, men när han insomnade djupt, då slaknade greppet och stenen föll till golvet. Och då var det tid att stiga upp och börja arbetet. Någon gång kunde det visserligen hända, att Hans grep om stenen ett tag till och tog sig ytterligare en tupplur, tills stenen åter ramlade till golvet, men detta förekom mera sällan.

Under pågående slätterarbete, då man skulle vara uppe redan kl. 4 á 5 på morgonen vilades middag ett par timmar, under vilken tid höet fick torka. Under övriga tider på året var middagsvilan, inklusive ätandet högst en timme, under den mörkaste tiden vilade man ej alls middag.

Vallhjonens middagsvila beständes av korna. Då dessa idisslat och vilat reste de sig självmant för betesgång, och då hade vallhjona att följa med. Sämre var det vid vallning av getter. Dessa kunde så att säga smyga sig iväg medan vallhjonet sov, så att sov-

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
Fröjl. M 82

holen kunde vara tom vid vallarens uppvaknande. En pojke, som brukade valla getter åt en god del av byn hittade på att binda en vidja i en gets skällänk och med vidjans andra ända virad om handleden. Då nu geten reste sig för att följa de övriga, vaknade pojken och kunde hålla reda på getterna.

27. Gussin /vilket väl skall betyda Gud signe, fast någon knappast tänkte därpå/ var den vanliga hälsningen, om man kom in i en gård, under det de innevarande höllo måltid. Efter svar på hälsningen brukade den inträdande säga: jasså, i hul i å å foli då!
 / jasså, i hållen på och föden er!/ En del "snyltgäster" brukade passa måltiderna i gårdarna för att få något med av maten. En sådan kallades tärvskätu / tarvskata/ och var ogärna sedd. Kom dida tärvskätu nu attå / kommer den där tarvskatan nu igen!/ brukade det heta, om man observerade gästen före inträdandet. Dyligt namn fingo såväl kvinnliga som manliga snyltgäster. Om man nu visste att en dylik kom i tydlig avsikt att få något med av maten, nödgades man giva henne eller honom en smakbit. Kom det däremot en

for da v.1
 refl.
 tarvskata

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
 Frgl. M 82

fränling, som ej såg utfattig ut, då behövde man ej giva något.

Kom det däremot en fattig och utarmad, då delade man med sig av maten åt denna, som ofta fick taga plats på stabben och äta det han fick eller taga det med sig. Till bordet inbjöd man inga okända fattiga. Om släktingar kommo på besök, inbjödos dessa till bordet, detta såvida man ej ansåg sig hade för tarvlig mat, i vilket fall man lagade till extra mat åt gästen eller gästerna.

Sedan kaffet började användas omkring 1860 - 1870-talet ansågs det nästan skamligt att ej bjuda en besökande, som kom in i en gård under kaffedrickning, på en tår. Detta gällde grannar och bekanta. Kom däremot en obekant fränling, ansågs det ej vara nödvändigt att bjuda denna på kaffe.

Uppteckningar från Boda av E.H.Nord.

ULMA 8692. E. H. Nord. 1935

DAL. BODA
Frgl. M 82